

Rita Felski, “*Modernitenin Cinsiyeti*”, (Çev. Atalay Gündüz), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, 325 s., ISBN 978-625-7005-05-0.

Mine Berat LOKUM *

Alanında yapmış olduğu nitelikli çalışmalarıyla tanınan, Virginia Üniversitesi İngilizce profesörü Rita Felski tarafından kaleme alınan “*Modernitenin Cinsiyeti*”, alanında yapılmış olan önemli incelemelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Genel bir kavram olarak gördüğümüz moderniteyi kadın ve modern arasındaki ilişkiye bakarak erkek temelli modernite teorileriyle açıklayan eser, Dergâh yayınları tarafından 2020 yılında yayımlanmıştır. Eserin çevirisi Atalay Gündüz tarafından yapılmıştır.

Kitap, ana hatlarıyla yedi bölümden oluşur ve her bölümün alt başlıklarla incelenmesi söz konusudur. Felski, bu kitapta geliştirilen bazı argümanların bir bölümünün ilk önce iki makalede dile getirildiğini söyler.

Kitabın başlangıcı olan giriş bölümü *Modernin Mitleri* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, kadınların tek doğrultulu bir bakış açısıyla modernite içinde değerlendirilemeyeceğini belirtir. Felski, zamanın değişen ve karmaşık ilişkileri içerisinde bu tek doğrultulu değerlendirmenin yetersiz kaldığını açıklar ve meselenin aciliyetini koruyan önemli bir konu olduğunu dile getirir. Bu önemli meseleye değinirken yaptığı çözümlemeyi hangi yöntemle ele aldığını da açıklar. Moderne dair kapsayıcı bir yaratmayı değil farklı ve birbiriyle yarışan temsillerini çözümleyerek modernitenin dişilik ile kurduğu ilişkinin karmaşıklığını ortaya koyan bir yaklaşıma yöneldiğini ifade eder. Ayrıca amacının modernin karmaşıklığını ve ele avuca sığmazlığını vurgulamak olduğunu anlatır. Felski, kendine sorduğu sorularla işe başladığını giriş bölümünün sonunda belirtir: “*Kendime şu soruları sorarak başladım: Paradigmatik olarak erkek deneyimi yerine ağırlıklı olarak kadınlar tarafından ve onlar üzerine yazılmış metinlere baksak moderniteyi anlayışımız nasıl değişirdi? Ve genellikle ikincil veya marjinal olarak görülen dişi fenomenlere modernite kültürünün çözümlenmesinde merkezi bir önem verilse, böyle bir prosedür nasıl bir fark yaratırdı?*” (s.22)

Eserin ilk bölümü *Modernite ve Feminizm* başlığını taşımaktadır. Öncelikle modernite kavramının çeşitli anlamlarına değinerek semantik karmaşayı ortaya koyan Felski, bu çokanlamlılığın sadece sözcükte olmadığını aynı zamanda tarihteki yeriyile ve modernitenin çıkışıyla ilgili de tek bir fikre ulaşılmadığını belirtir. Siyaset kuramcıları modernitenin çıkışını 17. yüzyıla dayandırırken bir edebiyat eleştirmeninin ise 19. yüzyıl ortaları veya sonlarına tarihlendirebildiğini söyler. Yazar bu modernite çerçevesinde insan denilince sadece erkeği kast eden modern haklar olarak görülmemesini ayrıca edebiyat ve kültür tarihi teorilerini, toplumsal cinsiyet konularındaki körlüklerini ortaya koymak için sorgulamak gerektiğini açıklar. Verilen bilgilerin ışığında bu kısım üç alt başlıktan oluşan bölümlerde incelenmiştir. İlki *Modernitenin Kadın Kahramanları* başlığı altında modernitenin erillik ile özdeşleştirildiğini ve kadınların yaşamının, sorunlarının ve bakış açılarının bu tablonun dışında tutulduğunu örnekler vererek dile getirmektedir. İkinci alt başlık olan *Modernist Estetik ve Kadınların Modernitesi*, edebiyat ve sanatta modernist yeniliğe ve kadınların bu modernite içindeki yerine bir bakış sunar. Bu bölümün son alt başlığı olan *Yönetim Politikası* ise toplumsal cinsiyet ve modernite meselesini seçtiği metinler aracılığı ile ortaya koyar. Metinlerini 1880-1914 arası dönemden seçer ve 19. yüzyılın son dönemlerini disiplinlerarası yaklaşımla inceler.

* Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi <https://orcid.org/0000-0001-6448-7813> mineberatlokum@gmail.com

Felski, kitabın ikinci bölümünü *Nostalji Üzerine: Tarih Öncesi Kadın* ismiyle nitelendirmiştir ve sosyoloji ile modernite arasındaki ilişkiye değinerek 19. yüzyıl sonu edebiyatı üzerindeki şekillenmesini işler. Alman sosyolojisinin kurucularından biri olarak kabul edilen Georg Simmel'in toplumsal cinsiyet üzerine yazılmış olan yazılarının dikkate değer olduğunu altını çizer. Bu bölümün birinci alt başlığı *Geçmiş Arzulamak* adını taşımaktadır. 19. yüzyıl Avrupa'sının kadın hakkında romantik bir algıya sahip olduğunu ve kadınların anne olarak nostaljik duygunun klasik nesnesi iken öznesi olmadıklarını ortaya koymaktadır. İkinci alt başlık olan *Farklılaşmama Olarak Dişilik*'te Simmel'in kadın kültürü, kadın psikolojisi üzerine yayımladığı makalelere ve onun çalışmalarında belirgin bir şekilde modern dişilik kavramının bulunamayacağına değinir. Üçüncü alt başlıkta yani *Kadim Anne*'de kadının annelikle ilişkilendirilmesi üzerinde durmuş, Simmel ve Salome çerçevesinden çözümlenmesine yer vermiştir. Bu bölümün son alt başlığı ise *Modern Düşüncede Nostalji Paradigması*'dir. Bu başlıkta nostalji paradigması ve kadının bu paradigmanın somutlaştığı merkezi figür ve nostalji ile kadının dişilik, annelik, ev ile ilişkilendirilmesini açıklamıştır.

Felski'nin *Hayal Zevkler: Tüketimin Erotiği ve Estetiği* ismini verdiği üçüncü bölümde moderniteye tüketim penceresinden bakar ve 19. yüzyılda tüketici olarak sıklıkla kadının resmedilmesi üzerinde durur. Hem ekonomik hem de metinsel faaliyet düşüncemizi şekillendiren tüketimin metaforlaştırılmasının tarihini bu bölümde detaylı bir şekilde ortaya koyar. Üçüncü bölümün ilk alt başlığı olan *Metalar ve Dişi Arzu* bölümünde kapitalist ekonomide, erkek alıcının bakışını çekmek için kadının metalaştırılmasına mercek tutar. Tüketimcilik söyleminin dişi arzu söylemi ile eş tutulmasını ve dişilik sorununu modernin merkezine alarak inceleyen bazı romanlarda da bu konuyu toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirdiklerini belirtir. Felski, *Ahşveriş ve Seks* başlığını taşıyan ikinci alt bölüme Zola'nın romanı olan *Kadınların Cenneti* isimli eserinde geçen Paris dükkanının seks-sermaye ilişkisini modern toplumsal ilişkinin merkezine aldığı gösteren örneğiyle başlar. Yazar bu eser üzerinden tüketim kültürünü açıklayarak gözler önüne serer. *Her Şeyi Tüketen Kadın* alt başlığında yine Zola'nın eserlerinden yola çıkarak yıkıcı bir etken olan doymak bilmez dişi hırsı ele alır ve bunun incelemesini yapar. Bu bölümün dördüncü alt başlığında (*Okumak Yemek Yemek Midir?*) yine eserlerdeki kadın kahramanları inceleyerek romanlarda işlenen romantik aşk imgelerinin varlıklı yaşam tarzının çekiciliğini artırarak kadınların tüketici olmalarını desteklediğini okuyucuların dikkatine sunar. Tüketim perspektifinden baktığı alt bölüm (*Tüketimi Karmaşıklştırma*) beşinci ve son kısımdır. Bu bölümde ise modernite kültürünün toplumsal kontrol ağlarını da beraberinde getirdiğini ve kadınların tüketimle beraber anılmalarının yeni dişilik sembolleri kazanmasına sebep olduğunu ifade eder.

Felski, kitabın dördüncü ana bölümüne *Erilliği Maskalemek: Yazının Dişileştirilmesi* başlığını vermiştir. Bu bölümde 19. yüzyıl Avrupa kültürünün sosyal hiyerarşileri ile bağlantılı olan dişileşmiş erkeklik tarihini çağdaş teorik zeminde ele alır. Bu yüzyılın sonunda bu ifadelerin dillendirilmeye başlandığını artık maskelenmediğini belirtir. İlk alt başlık olan *Dişileşmiş Erkek* bölümünde öncelikle erkek sanatçıların dişi bir figür olarak düşünülmesine yer verir ve ilk romantik sanatçıların eserlerinde de bu konuda yansımaların olduğunu belirtir. Genellikle eserlerde bu özellikte seçilen kahramanların aristokratlar olduğunu, kibir, aşırı hassasiyet, moda ve süslenme gibi kadınlarla özdeşleştirilen özelliklere sahip olduklarının altı çizilir. Felski, ikinci alt başlık olan *Meta Estetiği ve Narsist Metin* bölümünde ise erilliği maskelemek konusuna yer verir ve meta kültürünün çözümlenmesini üç eser üzerinden yapar. Metinlerde kullanılan dilin gösteriş nesnesine dönüşerek dilin bunun bir göstereni haline geldiğini söyler. *Metinsellik ve Homoseksüellik*'te ise metinlerin cinsiyetlendirilmesi bağlamında değerlendirilmesi yapılır. *Düşük Kadın* alt başlığında özellikle "*Kürklü Venüs*" eserinden yola çıkarak kadınların yalnızca erkek öznenin ötekisi olmayı ve erkeğin idealine ulaşma yolunda onu kamçılayan bir uyarıcı şeklinde ele alındığının altını çizer. Bu bölümün son alt başlığı *Doğaya Karşı?* adını taşır. Kadınların bayağılık ve doğa ile özdeşleştirilmesi ve bu özelliklere karşı kendi kimliğini ortaya koymasına değinir.

Beşinci bölüm *Aşk, Tanrı, Şark: Popüler Yüceyi Okumak* olarak ifade edilmiştir. İngiliz yazar Marie Corelli'nin "çok satanların kraliçesi" olarak anıldığını ve buna rağmen eleştirmenlerce çok sert bir şekilde eleştirildiğini ifade eder. Buradan yola çıkaran yazar, toplumsal cinsiyet, kitle kültürü ve modernite arasındaki ilişkiyi irdeler. Alt başlıkta yani *Melodram ve Modernite*'de Corelli'nin

romanlarının histerik dışı bir öznenin kontrolsüz ve gerçek dışı taşkınlıkları çerçevesinde değerlendirildiğini ve bunun da akıl ve sanat kaygılarını geriletici bir unsur olarak görüldüğünü açıklar. Diğer başlık olan *Aşk ve İdeal*'de ise Corelli'nin romanlarının en belirleyici özelliği olarak romantik aşk konusuna olan bağlılığını ve romantik aşkın ideolojisi konusundaki bakış açısını değerlendirir. *Bu Dünyanın Dışında* alt başlığında Corelli'nin romanlarından yola çıkarak kadının düşünsel dünyaları keşfederek duvarları yıktığını ve artık kadın kahramanlarına radikal alternatif bir alan yarattığını ifade eder. Felski, *Egzotik Yüce*'de ise artık Batılı olmayan kültürlerin üstünlüğünün değerlendirmeye alındığını ve Mısır, Hindistan ayrıca İslam kültürlerinin aşk romanlarını egzotikleştirdiği yönüne değinir. *Popülerin Politikası* bölümünde, popüler metinlerin belirsiz politikaları üzerine çözümlemelerde bulunur.

Yeninin Tasavvurları: Evrim ve Devrimin Feminist Söylemleri eserin altıncı bölümüdür. Felski, yüzyılın sonunda birçok yazarın artık kadın meselesine odaklandığını ve feminist söylemlerin arttığını belirtir. *Feminist Sembolik Politikalar*, kadın hareketlerinin özelliklerine ilgi gösterilmeye başlanması ve feminist pozisyonların farklılaşmasını irdeler. *Gelecek Kadındır* başlığında Batılı kadınların erkek odaklı teolojilere karşı koymaya çalışması ve Batılı olmayan toplumlarda durumun böyle görülmediği vurgulanır. *Yazma Devrimi* ise artık erillğe, dişiliğin aciz ve zayıf olduğu yönündeki algılara radikal feministlerin bir baş kaldırışı ve devrimi olarak görülmesini işleyen alt başlıktır. Son bölüm olan *Modernite ve Yeninin Politikası* modern kadınların artık seyirci olmaktansa toplumsal süreçlerin öznesi olma çabasının feminist söylemlere yansımaları ve bu yansımanın yankılarını çözümlemektedir.

Rita Felski, *Sapkınlık Sanatı: Dişi Sadistler ve Erkek Sayborglar* adını verdiği yedinci ve son bölümde cinsel tutku bağlamında öne çıkan modern görüşlerin şekillenmesini sağlayan seksoloji ve psikiyatri ile avangard sanat metinlerindeki söylemlerin arasındaki ilişkileri açıklamaya yönelir. *Arzunun Modernleşmesi* alt başlığında sapkınlık kavramına ve cinsel bilimin ortaya çıkardığı yazı türü olan psikopatografi kavramlarına değinir. *Zalim Kadın* başlığında kadın saldırganlığına bir bakış sunar. Felski, bu konuda bir boşluk olduğunu da şu sözlerle dile getirir: "Kadın sadizminin göstergebilim ve erotizm açısından incelenmesi ne tür sonuçlar verir? Kadınların yok etme ve intikam hayalleri metin düzeyinde kendini nasıl ifade eder? Böyle bir soruyu sormak dillendirmek bile bu mesele üzerinde çarpıcı bir boşluğun varlığını ortaya çıkarıyor." (s. 287). *Sapkınlığı Sahnelemek* başlığında Rachilde'nin eserlerinde kadın tasvirlerinin ve kahramanların bedensel teşhirlerinin ele alınmasını çözümler. Bu ana bölümün son alt başlığı *Sapkınlığın Tarihselleştirilmesi* ise Rachilde'nin eserlerinde bulunan cinselliğin sapkın yönlerini ele alması bakımından zamanının algılarına karşın kadın erotiği ve estetiğinin üzerinde modern bir vizyon sergilenmesini değerlendirir.

Sonsöz bölümü *Moderni Yeniden Yazmak* başlığıyla adlandırılmıştır. Rita Felski, tartışmasını en uygun özne olarak gördüğü Rachilde ile bitirmeyi yerinde bulur. Feminist söylemlerinin kadınların tarih ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden tanımlandığına vurgu yapmaktadır. Felski, modern tarihinin henüz bitmediğini ve gerçek anlamda yeni yazılmaya başlayacağını söyleyerek eserini tamamlar.

Modernite kavramı için birçok tanım yapılmaktadır. Modernizme genel olarak baktığımızda Avrupa'da 17. yüzyılda başladığını söyleyebiliriz. Ardından dünyada hızla yayılan kültürel ve toplumsal alanlarda ortaya çıkan dönüşümleri ifade etmek için kullanılır. Bu değişimler sonucunda geleneksel olarak belirli bir alanda bulunan ve o alan dışına çıkamayan kavramlar giderek genişler ve anlamsal olarak sınırlandırılmış alanın dışına çıkmaya başlar. Bu alan ve anlam genişlemesi neticesinde kadın da toplumsal ve kültürel alanda yaşanan bu değişikliklerden etkilenir. Bu değişiklikler sürecinde kadın kimliğine yeni roller eklenir ya da ona biçilen özelliklerden bazılarının etkisini kaybettiği görülür. Rita Felski, "Modernitenin Cinsiyeti" ile bu alana eleştirel bir gözle bakar. Modernite tartışmalarında dişilik ve erillik kavramlarının 19. yüzyıl sonu temel alınarak işlendiği eserde farklı bir yaklaşıma yer verilmiş olduğunu görmekteyiz. Sosyoloji, psikoloji, evrim teorisi ve edebiyat eleştirilerine dayandırarak ele aldığı moderniteyi farklı metinler üzerinden çözümleyen Felski, bizim de bu konuya bakış açımızı derinleştirmektedir. Bunun yanı sıra geniş bir çerçeveden sunduğu tahlil ve tespitleri birçok alan için kaynak niteliği taşımaktadır.